

ACC. N:R M. 15486 : 1-14

Landskap: Skåne Upptecknare: Sven Ohlsson; inlämn. som gåva
av fil.stud. Carlaxel Mildner år 1962.
Härad: Färs Berättare: Sven Ohlsson
Socken: Frenninge Berättarens yrke:
Uppteckningsår: 1961 Född år i

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Minnen från Frenninge by åren 1880-1900. s. 1-14.

Skriv endast på denna sida.

M. 15486:1-

FOLKLIVSARKIVET

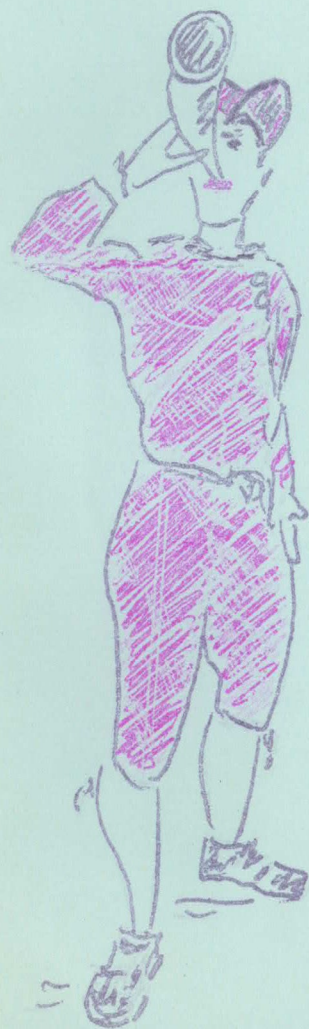
Institutionen för folklivsforskning
vid Lunds universitet

FRENNINGE BY

som industriort

1880 - 1900

OCH MINNEN FRÅN
DEN TIDEN

af Sverre Ohlsson

JULEN 1961

Godt Nytt År

M. 15486.

FOLKLIVSARKIVET

Institutionen för folklivsforsk-
ning vid Lunds universitet

F R E N N I N G E B Y

som Industriort.

1880 - 1900

och minnen

från den tiden

oOo

Om man kommer landsvägen från Vollsjö stationssamhälle till Frenninge, var det första man observerade här, Garveriet.

Var hästarna i bra kondition såvar det mödosamt att komma med ekipaget lyckligt förbi. Ibland måste kusken gå vid sidan om hästarna och lugna ner dem. Garverilukten var sådan, att hästarna stegrade sig och ville vända om. Det var ett tjugotal arbetare i Garveriet, och det ändrades och byggdes alltid. Det var ett stort företag på den tiden.

En landsfiskal hade ett ärende dit till en arbetare. När denne återkom till sitt arbete, frågade kamraterna honom vad han ville. Jo, blev svaret, "han hade en syster och tyckte vi gärna kunde bli svågrar.

Längre upp fanns en bro, kallad Nyvångsbro, det var en meter hög brygga på båda sidor vilken var av ekplank. På våren då det var islossning var vägen på båda sidor som en 100 m. bred sjö. Nu är vägen och bron ombyggda och upphöjda. Slitbanan på vägen är av gatsten och vattenflöde förekommer inte numera.

Ett stycke österut därifrån ligger södra Vattenmälla. Vid vindstilla, vid jultiden var det stor tillströmning att köra dit och få julmjölet färdigt i god tid. Vattenmöllan hade vid jultiden högsäsong, den är numera inte i brukbart skick.

Nästa industri var urmakare Grönvall. Hans hustomt var och är nr 15 i Frenninge. Han anlätades då dalaklockorna togo sig olovlig semester. Han hämtades med skjuts och när han insmört Dalaret med Anders Hanskans gåsaflott, pickade han till permedinken och så varade det ett år framåt med tidens ur.

Urmakeriet gick bort med Grönvall. Fru Grönvall var behjälplig med festliga tillfällen och festerna var alltid hemma i de långa boningshusen med många rum. I familjen fanns tre flickor som var sömmerskor och var de första som uppträdde klädda i hattar när det var dans i Hårdërups hult. Där om är ingenting att säga, någon skall vara den förste.

Nästa företag var Mejeriet i Frenninge by i kringbygd gård på nr 7. På västra gaveln, utemot vägen intogs mjölken från skjutsarna. Mejeristen, Pappa Jöns Hansson kom med söt mjölken från Alestad varje dag. Han körde med en stor fux av ardenerrras. Pojkarna kallade honom "Björnen". Mejeriet tog slut år 1894 då Frenninge Andelsmejeri började sin verksamhet i augusti samma år.

Agaren till mejeriet hade sina husdjur i gården. En gång hade en fargalt brutit sig ut ur stian, till och med en söndag och var nära att smutsa ner kläderna till folk som varit i kyrkan. Då tillkallades mejerskan, som hjälpte till att köra in kräket i sin box.

Nuvarande affären mitt för det forna mejeriet är byggt till flera gånger. På västra sidan fanns spannmålsmagasin. Havren såldes på den tiden, den skulle kastas och det upptäcktes att mitt i högen var förvarat lådor med öl och porter, som var tillhanda då arbetet var som bäst igång. Direktör Davin kom ut och inspekterade arbetet, riste med nycklarna i byxfickan och uttryckte sig så: "Löjtnanter, Löjtnanter".

Direktören hade, som han själv omtalade ofta gått med säcken. Var affärsman ut i fingerspetsarna, hämtade själv sina varor

från Vollsjö station, körde med tre års hästar som han köpt, fostrade dem bra och sålde dem när han ägt dem ett år.

Det var också försäljning av bier här till 72 öre pr dussin. En släkting tog också hem den varan och konkurrensen kom igång, den såldes av honom för 60 öre pr dussin. När direktören blev ägare till den nyheten nedsattes varan till 48 öre pr dussin. Ölet på den tiden var nästan lika starkt som brännvinet är nu i dessa dagar.

Åt väster i byn fanns ett krukmakeri, det bedrevs efter den tidens mening i stor skala. En lantman från Klamby kom med extra fina lera när det behövdes. Verkmästaren, vars namn var Kylberg skulle godkänna leran, detta gjordes också i vanliga fall. Där tillverkades små, stora, och låga "Sätt" att kyla sötmjolk uti. Blomsterkrukor och mycket annat, även leksaksgods som sonen Gustav skänkte bort.

I samma byggnad ut till gatan i norr fanns Rothsteins affär som han själv betjänade, där var starka grifflar, grova som blyertsar, de var bra att "fiksa" med, mot de kläna grifflarna. Han var en stor och tung ungkarl, men hade hushållerska tidvis.

I Bondgården vid byn, var på norra längan uthyrd en lokal till småskåpa och på lekplatsen var ett "Göingesaxverk" infäst på loglängan, det användes som tröskning men även som leksak till småskolebarnen. Den gården brann ner till grunden Pingstdagen vid sekelskiftet. Kvällen innan hade det varit dans å dansbanan nedan bron. Där var lungt, och allting gick vackert och hyfsat tillväga. Byns ungdom voro sam-

lade där. Lemonadförsäljning fanns också, det var beställt två lemonader till ett bord i terrängen, de kom inte på en bra stund. Den som beställt kom fram till Anna Zept och frågade om det inte fanns serveringsflicka. Anna svarade: "kors i alla mina dar, har man hört på att fäladsböner vill ha serveringsflickor." Odalmannen som ägde gården hade alltid många småtjänstätt serverä, det är inte något att skriva om men kan omtalas.

Förbi bron bodde Barnmorskan och i samma hus var skrädderi. Där fanns någon gång tre gesäller och en läropojke utom mästaren som varit i krigstjänst och enligt egen utsago i trevligt sällskap, presenterade sig som Sveriges ståtligaste skräddare. En av hans läropojkar hade för en för syndelse blivit kommenderad att be väster om förlåtelse, men uppfattade tillsägelsen fel och uttryckte sig sålunda: "Vill mäs-ter be mig om förlåtelse".

På gatan mot norr i nästa hus bodde en mösskräddare Winblad. Han arbetade själv, och på den tiden köptes skog på auktion. Det var Ek som skulle rothuggas och barkas men barkbunkarna blev inte stilla i skogen om nätterna, den som flyttade barken blev upptäckt och bekände. Hans två flickor måste gå till Östraby och köpa ett stort kopparkrus brännvin som förtärdes ibland barkbunkarna och när gästerna fann tiden inne, höjdes en skål för "Bocken", det var öknamn på honom som flyttat barken.

En gång kom en man som stamnade något in till mösseskräddaren och skulle köpa en mössa, blev tillfrågad vilket nummer

han svarade, det kan jag inte säga men jag har huvudet med mig.

I nästa hus fanns en familj Smith, det var industrimänniskor hela familjen. En gång hade de skräddare i huset som på den tiden tiden reste omkring i gårdarna och arbetade. Då utbrast morsan i huset när det var måltid: Söta mjölken och rena rågrödet Oh, vad de äter. Sonen Anders Smith var en mångsysslant man. Cykel hade inte skådats i neijden, men Anders tillverkade själv en med två meter högt hjul framtill och ett hakmeterhögt baktill. Han kunde köra med den och blev mycket beundrad för sin uppfinning. Allt kunde han tillverka och laga.

På grustakten finns ett hus, där var en sadelmakare Per Pettersson boende. Varje marknad i Vollsjö var han där och sålde hästgrimmor, skakelremmar m.m. Han var synlig på långt håll med sina persedlar och klädsel. Han omtalade mycket som hänt och skulle hända, om det var sanning hälften var det storartat. Han var ett bra lexikon, när han var i bondgårdarna och lagade seldon. Han hade en bror, Guldsmid Gustaf Pettersson på nr 18 i Frenninge som tillverkade silverklockkedjor och det sade av honom att det var domedagskedjor. Han hade en dotter Maria som var lärarinna i byn.

I samma hus på norra sidan bodde en strykerska hos sin mor. En hund fanns i huset, den var så gammal och tung av vällevnad, så den kunde inte gå, men leva skulle den så länge som möjligt. Grannarna hade mycket nöje av den stora omtänksamheten om det kära djuret, många sade att det var sprittande galet att ha en så gammal hund.

Uppe på backen åt väster bodde en snickare Möller som körde sin jord med två rödbrokgiga kor. Det var nöje för byns ungdom att vara med om sådana körslor över ån, helst när kvigorna skulle tämjas. I byns närhet fanns flera ekipage med kor som dragare, det var fråga om tålmod och gott om tid.

Där nu Nils Månssons skola bygdes år 1932 har varit en kringbygd bondgård med inkörsport från väster. Stallarna var på västra längan och gödselhögen var belägen åt väster, där skolpojckarnas små bollar föllo ner under deras lek på rasterna. Men ingen klagade på hygien på den tiden. En arg hund matades med överblivna smörgåsar som kom in till honom genom plankväggens springor. Allt var nöje med små spektakel.

Mitt emot skolan bodde Dragon Karl Tell som varit på väg som inkallad då det hotades med krig på Sleiswig Holstein. Han kom aldrig dit men talade om upplevelserna på väg dit och omigen. Tell var mångsysslare, köpte kalvar och slaktade, de kostade fem kronor styck. Han hämtade många själv på det sättet att han satte ena handens fingrar i munnen på kalven och så gick han vackert med. En kalvfjerding kostade 1:25 pr st. och fick hänga på ryggen ihopbunden på väg till köparens hem. Tell hade en fux unghäst som hade blivit slagen på ena höften så han var sned på bakdelen. Men ändå kom Tell till Kivik om kvällen och om morgonen var sillen i bara vagnskorgen till salu i gårdarna och husen till billigt pris pr val många gånger till 25-50 öre. När ekipaget satte igång uttryckte han sig: "på torsdag kommer jag igen med sill om jag lever, annars kommer jag med torsk."

En gång hade Tell med Per Olssons stutar kört hem rothuggsknutor. De sprängdes och spillrorna kom flygande in i skolsalen genom fönstren. En skolpojke fick sår i huvudet. Tell kom in i skolsalen förskräckt ropande, "Hur hårt tog de?" Hans fru Kerstin blev en gång förärad ett skålpund mälet kaffe av doktorinnan Wirgin men hon svarade hennes jungfru "men vad i hela världen är det Du kommer med, det är ju snus, jag snusar ju inte". På tal om doktor Wirgin som bodde i Frenninge by så var det en skjutsbonde som skrev en räkning för skjutsar till Vollsjö station så lydande:

Räkning år 1896.

1896 Ner med doktorn	1:-	kr.
Upp " d:o	1:-	"
Upp o. ner med doktorinnan	2:90	
Summa	4:--	

På Dragontorpet intill Tells bostad bodde en toffelmakare hans namn var Kröger han tillverkade fruntimmerstofflor så skapade att de kunde användas både som vänster- och högertoffel det var detsamma vilket. Lådet räckte inte mer än över tårna, det var modellen på den tiden. Sonen Olof sydde bollar som var bra, helst då det var mycket sand i dem, för då kändes det bäst var de träffade.

Mitt däröver landsvägen bodde en mångsidig man Nils Westlund. Han var den som förvarade Frenninge bys byahorn, det är förkommit och ingen vet var det har fått sin viloplats. Westlund hade det förtroendet att blåsa i hornet då det skulle kastas snö av vägen från Wallarums gräns till Vollsjö gräns vid "Vävarehuset".

I hornet skulle blåsas då det utbrutit eldsvåda i nejden. Det användes också vid årets bystämma då byns angelägenheter ordnades och det var något festligt. Westlund var även anlita som tandläkare. Någon gång fick en frisk tand åka ut istället för den angripna. Sexman var han också, ett ansvarsfullt förtroende tillika jägare och hans jägarehistorier var dråpliga.

En fastighet nr 11 var snickare Nils Andersson ägare av. Han var Byggmästare om sommaren, stora fina byggnader var han mästare för. Allt hans arbete var förstklassigt. Om vintrarna tillverkade han fina, prima möbler som ännu i denna dag pryder sin plats, lika bra som möbler från den finaste möbelfabrik. Han hade två a tre arbetare i sin tjänst året runt.

En fastighet nr 12 har alltid kallats Tornbergs, där var på sin tid spritförsäljning och förtäring på stället. Den gamla gården blev borttriven och utskänkingen blev indragen då nya byggnaden blev färdig. Fastigheten köptes på 1880-talet av en odalman där var uthusbyggnad, häst- och kostall, plats för anhörigas hästar vid kyrkibesök.

Han hade aldrig varit i någon snickarlära, men på gamla dagar idkade han svarveri, tillverkade vackra stolar m.m., minnen som varar i många år.

Elever i Elementarskolan i Vollsjö var boende hos honom, därav en släkting som fick sin plats som rektor på Folkhögskolan i Skurup, namnet var Nils Bure.

Intill den fastighet som nu omtalats fanns ett bageri. Ägaren därav körde, som det omtalats ända ut till Dalby och sålde bröd.

Det var på den tiden då det fanns grindar mellan lantbrukarnas ägor, pojkar voro villiga att stå till tjänst och öppna dem och som uppmuntran fick de en bulle för besväret. I familjen voro två pojkar som växte upp i god förmaning. En var bagare m.m., en var tusenkonstnär i allra högsta grad, var målaregesäll hos en mästare i Sjöbo, var förste man som målare vid restaureringen av Övedsklosters slott. Han var en mycket begåvad ungar, läste mycket, var musikalisk hade en beundransvärd handstil och var även författare. På hans tid var poesiböcker mycket modernt som födelsedagspresent och han författade här följande verser:

Små äventyr det har vårt liv beständigt
av äventyr man mötes var minut
men inte är det därför vårt att mista
modet

och se ledsen ut.

Det är både det första och det sista
ordet jag vill säga Dig.
Stjäl inte spegefläsk
för Du får så smorda lommor.

Vill Du bli lycklig och vandra på rosor
Älska Din man och sy på hans hosor.

Mycke mera kunde uppräknas om honom. Han var inte den som klagade på något. Uttryckte sig mången gång så: "Jag är slagen till slant En gång då han fyllde år yttrade hans mor: "Jag har ingenting att skänka Dig idag Reinhold, men det vore roligt om Du ville bli snällare till nästa år."

Även bageriets veranda utåt vägen gick sitt öde till mötes, på så vis att den aldrig reparerades, utan tidens tand drog den omkull och allt i huset försvann för vinden konstnärliga målningar, många voro till att observera målade på båda sidor och de voro

ning vid Lunds universitet
mycket eftersökta men försvann nättid av därav intresserade personer. Huvudsaken komma i god tid. Där som inte är någon åklagare behöver inte vara någon domare.

En smal gränd till norr nr 10, fanns ett par hus som Frenninge bykassa skulle hava årlig jordskyld av, men det har uteglömts på senare år, det var 2 kr. årligen. Två tanter bodde i det ena huset, namnen voro Mor Jansson och Mor Knölke.

Ett hus var bebott av skomakare Lantz. Ville man ha nya skor sydda utav honom fick man beställa dem ett år i förväg. Han sydde bra och kunde sätta "knirk" i dem så det hördes när man kom. Han var en mycket originell man och hade alltid lustigheter att berätta.

Ett Dragontorp intill var bebott av träskomakare J. M. Karnot, han var också magasinsskarl hos spannmålshandlande David jämte hans Löjtnanter. Havren kastades då med träskofor.

Vid kröken av vägen intill ån bodde en målare A. Kryger. Hans fru Anna målade men Anders stod för namnet. På den tiden hade inbyggarna i byn var sin livgås. På våren då isen stoppade i bromynningen gick vattnet in i huset där målarens gås låg på ägg så högt att baljan med gåsen simmade. En gång hade en ansjovisburk med grönfärg blivit utvältad, han påstod att där var färg för 10 kr.

Går vi uppåt vägen mot Vallarum i lägenheten till vänster bodde på 1880-talet Barnmorskan. På västra gaveln fanns då en privatsmåskola. En termin fanns det fyra flickor och en pojk. Där räknades, lästes och sjöngs, mest Frälsningsarmens sånger.

Lekplatsen var den trekantiga ängen "Tuas plätt".

Strax öster om var en diverseaffär. Innehavaren hette Broms och efterträddes av en Gräns. En slaktare hade sin rörelse där, han var försäljare och körde ut med sina varor i bygden. Hans fru var mycket anlitad då någon kommit till olycka eller var sjuk, hon var till mycket nytta. På platsen är nu rökeri och ett fryshus är placerat där.

På en gård norr om nr 24 bodde en odalman som på lediga stunder byggde fioler, utan någon undervisning i fackskolor, så industrin var inte efter om man får säga så. Numera köpes allting färdigt.

Uppåt åt landsvägen fanns en smedja där fina vagnar tillverkades och kom ut i marknaden. Med tiden blev det utförsäljning av lantbruksmaskiner. De fick betyget att de höll alltid utom när de nyttjades. De som körde maskinerna så de blevo söndriga var riktiga lusborstar.

Mitt över vägen på nr 26 bodde korpral Frantz. Det huset är det alltid två ägare till och har bytt ägare ungefär 10 gånger på 70 år. Det är äldre människor som ägt det på gamla dar.

Frenninge Andelsmejeri började sin verksamhet den 1 augusti 1894. Det var mycken strid om var det skulle byggas. Meningen från början var att det skulle byggas på nr 7 nere i byn, men för att Andrarums leverantörer skulle komma med blev platsen bestämd och köpt på nr 23. Det har grävts flera brunnar men nu är vattenfrågan löst. Kolskjutsarna betalades men ihopkörningen av is skedde av leverantörerna i 20 års tid.

En gång kom en fru från nr 32 Frenninge med två stycke is i sin fina kana från Star-rarps damm. Efter detta blev isningen bortackorderad. Mejerirörelsen hoppas man kunna fortsätta ännu många år framåt.

Längst bort på Frenningeområdet på nr 27 köptes en tomt och där uppfördes ett Temp-larehus där man höll nykterhetsmöte. En musikalisk familj var hyresgäster. Där ordnades med basarer och dans i många år och ungdomarna roade sig av hjärtans lust.

Huset köptes senare av Frenninge Kommun och inrättades till Epedemisjukstuga och en tid efter omändrades det till ålderdomshem. Många har där i lungn och ro fått sluta sina dagar. Nu är det lämnat för detta ändamål och nu skrives det om att det passar bra till vandrarhem.

När man färdas mot Frenninge kyrka, norr om Nils Månssons skola, finns en spetsig grön äng kallad på tiden "Tuas plätt". Varje midsommarafton kläddes majstång av nejdens ungdom, där dansades och var ungdomens mötesplats. På den tiden stormade ungdomen dit de hade spatserat, inte som i dessa dagar då de åker omkring i bil i hela Skåne och inte stannar förrän bilen krockat och sällskapet intaget på lasarett, eller ännu värre åkt in i evigheten. Tiderna förändras och människorna sammanledes. En odalman sade:

Man får följa med tiden ty tiden är ond.

I bondgården intill kyrkan var kyrkstall för kyrkobesökarnas hästar. Efteråt serverades kyrkkaffe av gästfria odalmannafolket. Någon tid efter blev ett kyrkstall byggt.

Frenninge kyrka blev ombyggd som gamla människor uttryckte sig "Det torra året 1868". Den framträder mycket ståtlig mitt

M. 15486:1/3.

på fyrkantig kyrkogård. Den blev utvidgad åt norr omkring 1900-talet och ytterligare åt öster 1927.

Den äldre prästgården var belägen norr om kyrkan och blev förstörd genom eldsvåda den 30/5 1724 samt återigen den 17/1 1743. Genom branden förstördes nästan hela kyrkans arkiv. Den fyrkantiga gamla prästgården uppbyggdes år 1750 under kyrkoherde Olof Palms tid. Nya prästgården byggdes 1922 på tomt 8 Boställets område.

Kantöräbostaden var obeboelig då ny kantor tillträdde platsen. Kyrkostämman beslutade att gamla bostaden skulle rivras och nybyggnad på samma plats utföras. Det blev verklighet år 1913. Kostnaden för nya fina bostaden var endast 13.000 kr. Uthusbyggnaderna är nu borta och där är nu en präktig parkeringsplats. Området däromkring har fått ett mycket vackert utseende mot när seklet var ungt. Många kan minnas det om de tänker noga efter.

Om man till vänster på gamla vägen kommer om Tells backe, vrider åt norr vid gamla stenbron kommer man till "Klemmedakilla" som den kallades. Där var året om extra fint vatten och gott vatten. Sedan kommer man till ännu en smedja, där fick lärpojarna börja sköta blåsbäljen och smida hästsko-söm. På backen norr på fanns en Brytestuga där karlarna provade sina krafter då linet på hösten skulle brytas. Det var fråga om att skaffa poäng på det sättet och det var skoj. Strax ovan om backen bodde en orgeltrampare. Han sade till kantorn en dag "Den psalmen spelade vi bra". Va, svarade kantorn "Spelar Du också". Hans namn var Ola Ohlsson och hos honom bodde en man Blinde Johan som fyra gånger om året besökte Vollsjö marknad. Hans bön där var dessa

M. 15486:1/4. FOLKLIVSARKIVET

Institutionen för folklivsforskning vid Lunds universitet

ord: "Varen beskedliga go vänner. Skänken en blinder stackare en liten slant, som alltid vandrar i mörker och aldrig får se dagens ljus här på jorden." Han kunde vägleda sig själv på det sättet att han räknade stegen ner till byn och så hade han sin långa käpp till hjälp. Han öppnade också grinden vid huset för ungdomen då de om sommarkvällar besökte nöjesplatsen i Hårderups Hult.

Uppe i Klöverskulle bodde Per Nilsson Walt. Han var kyrkovaktmästare och måste mitt i natten ner till Kyrkan och elda, men var inte alls mörkrädd. Han hade klockringningen på sin lott, en medhjälpare var med uppe i tornet, han tog fel på nedgången, kröp bort till Ljudluckorna och hade benen utanför kanten men i sista ögonblicket hjälptes han till rätta nedgången.

En gång som sägnorna berättar hade kantorns bock kommit upp i tornet. När klockorna satts igång blev han rädd, hoppade ut igenom ljudhålet och i fallet bröt han benen. Det var det sista hoppet.